

ORTA ÇAĞ İNGİLİZ ROMANSI OLAN HAVELOK THE DANE'DE MİLLÎ KİMLİK*

Englishness in the Middle English Romance *Havelok the Dane*

Doç. Dr. Hülya TAFLI DÜZGÜN**

ÖZ

Norman İstilasından hemen sonra İngiltere’de istila edenlerle edilenler arasında ortak bir dilin ve kültürün olmaması nedeniyle İngiliz millî kimliğini tanımlayabilmek oldukça güçtür. Orta Çağ’da İngiltere’de farklı diller konuşulmaktadır ve yazı dilinde üç dilin kullanımı daha yaygındır: istila öncesinden beri kullanılan ve kilisenin dili olan Latince, hukuk dili olan ve aristokratlar tarafından konuşulan Fransızca ve istila sonrasında aristokratların edebi metinler için tercih etmiş olduğu Anglo-Norman. Geoffrey of Monmouth’un Latince *Historia Regum Britanniae* adlı eserinde, Wace’ın Anglo-Norman dilinde kaleme aldığı *Roman de Brut* adlı eserinde, Gaimar’ın, Fransızca *Estoire des Engleis* adlı eserinde ve Lazamon’ın yazdığı *Brut* adlı eserinde Britanya’nın tarihsel gelişimi anlatılmaktadır. Ancak, on ikinci yüzyılda yazılan bu metinlerin hiçbiri İngilizce olarak yazılmamıştır ve öncelikli olarak adı geçen metinler İngiltere’yi ya da İngiliz millî kimliğini vurgulamamıştır. İngiltere’de farklı dil ve kültür ayrışımına neden olan millî kimlik karmaşası nedeniyle, ortak bir dil olarak İngilizcenin kullanılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. İngiltere’de yaşayan aristokratların beklentilerine göre Latince, Fransızca ve Anglo-Norman dilinde yazılan romanslar, İngiliz millî kimliğinin alevlenmesiyle Orta Çağ İngilizcesiyle İngiltere sokaklarında ve meydanlarda halka anlatılmaya başlanmıştır. İngiliz millî kimliği, yeni kültürel değerlerin ortaya çıkmasında etkili olmuş ve halkın bu değerlere sahip çıkması ile önem kazanmıştır. On dördüncü yüzyılda yazıldığı rivayet edilen ve hâlen Edinburgh Millî Kütüphanesinin el yazmaları biriminde muhafaza edilen Auchinleck el yazmasındaki romanslarda ilk defa İngiliz millî kimliğinin ortaya çıktığına dair genel geçer bir görüş vardır. Ancak Auchinleck el yazmasındaki romansların ortaya çıkmasından yüz yıl kadar önce kaleme alınan *Havelok the Dane* adlı romans İngiliz millî kimliğini gözler önüne sermektedir. Bu çalışmanın amacı, Auchinleck el yazmasında bulunan romanslardan yüz yıl öncesinde yani on üçüncü yüzyıl İngiltere’sinde anonim olan ve Orta Çağ İngilizcesi ile yazılan *Havelok the Dane*’de millî kimliğin ne olduğunu, millî değerlerin nasıl şekillendiğini, toplumun değer yargılarının nasıl değiştiğini ve kahramanın değerlere nasıl sahip çıkıp bu değerleri pekiştirdiğini irdelemektir.

Anahtar Kelimeler

Orta Çağ, İngiltere, edebiyat, Romans, millî kimlik, *Havelok the Dane*.

ABSTRACT

Englishness seems the least probable identity after the Norman Conquest because there is no sense of a common language or even of a shared culture between the conquerors and the conquered. From 1066 onwards England is a trilingual kingdom: Latin is the language of the Church, as it has been before the Conquest, but the court and a significant portion of the aristocracy now speak French, whereas the majority of England’s population is Anglo-Norman speaking. These three languages are officially used when compared to the other languages spoken in the medieval England. Geoffrey of Monmouth’s Latin *Historia Regum Britanniae*, Wace’s Anglo-Norman *Roman de Brut*, Gaimar’s French *Estoire des Engleis* and Lazamon’s *Brut* describe the historical background of Britain. However, neither of these twelfth century narratives is written in English, nor do they represent the sense of Englishness. Latin, Old French and Anglo-Norman romances are produced for the sake of nobility, and are recited by jongleurs, and later on such romances are translated and adapted into Middle English to appeal to the tastes of English people in the medieval England. Such a nascent medieval English nationalism establishes new values and identities and such values are of significance with the growing sense of national feelings. It is usually accepted that the idea of Englishness is evident in the romances of fourteenth century Auchinleck Manuscript. However, *Havelok the Dane* represents Englishness a century earlier than the Auchinleck MS suggests. In this respect, the Middle English *Havelok the Dane* proves

* Geliş tarihi: 29 Ocak 2018- Kabul tarihi: 19 Kasım 2019

Taflı Düzgün, Hülya. “Orta Çağ İngiliz Romansı Olan *Havelok The Dane*’de Millî Kimlik” *Millî Folklor* 124 (Kış 2019): 91-104

** Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kayseri/Türkiye, htaflı@erciyes.edu.tr. ORCID ID: 0000-0001-8513-7951

to be a particularly fecund ground for the analysis of the nature of medieval Englishness. The aim of this paper is to explore what Englishness means, and to examine how the national values are shaped and amended and how the hero of *Havelok the Dane* puts Englishness into practice.

Key Words

Middle Ages, England, literature, Romance, national identity, *Havelok the Dane*.

Giriş

Norman İstilasından sonraki yüzyıllarda destandan başka olarak ortaya çıkan en önemli tür romanıdır. (1) Günümüz Orta Çağ uzmanları, romansın tanımı için hâlen tam anlamıyla fikir birliği içerisinde değildir; ancak romans kısaca, kendine özgü coğrafyası içerisinde asil kan taşıyan bir başkarakterin yaptığı kahramanlıkların hikâyeleştirilmesi olarak tanımlanabilir. (2) Romansın ortaya çıkışı genellikle özgü olduğu milletin ya da o ülkeye ait orduların kaderleriyle özdeşleştirilir. Bunun amacı romansta adı geçen kahramanın kahramanlık vasıflarının geliştirilmesi, olaylara karşı dayanıklılığının artırılması, bireysel acılardan sonra kemale ermesi (sürgün ve dönüş gibi) ve gerçekle hayalin iç içe olduğunu göstermektir. Laura Ashe, Kathy Lavezzo ve Geraldine Heng'in ifade ettiği üzere Orta Çağ'da Avrupa'da gerçek ve hayali irdeleme konusunda edebî metinlerdeki millî kimlik söylemleri yetersiz kalmıştır (Ashe, 2011: 2, Lavezzo, 2006: 8, Heng, 2003: 99). Norman istilasını takip eden yıllardan sonra birçok romans ortaya çıkmış ve bu romanslar içerisinde bulunduğu sosyal, kültürel, ekonomik, politik ve dini olayları gerçek ve hayalin uyumu içinde dinleyicisine okuyucusuna aktarmıştır.

Örneğin, Geoffrey of Monmouth'un *Historia Regum Britanniae*'si, Wace'ın *Brut*'u, Gaimar'ın *Estoire des Engleis*'i, Lazamon'un (3) *Brut*'u Britanya kralı Arthur'un gerçekliğini ispat etmeye çalışmıştır (Reeve ve Wright, 2007, Weiss, 2002, Short, 2009, Le Saux, 1989). Anonim olan ve Anglo-Norman dilinde yazılan *Fouke le Fitz Waryn* Norman istilası

sonrasında kendi hanedanına yapılan haksızlıkları ortadan kaldırmak için mücadele veren Fouke I, Fouke II ve Fouke III'un hayatını hikâyeleştirmiştir (Burgess: 1997). Başka bir örnek de, haçlı seferleri ideallerini, İngiltere ile Doğu'nun ilişkilerini hikâyeleştiren ve tarihsel gerçeklikle anlatan anonim Anglo-Norman *Boeve de Haumtone*, *Gui de Warewic* ve Orta Çağ İngilizcesiyle çeviri ve adaptasyonları olan *Bevis of Hampton* ve *Guy of Warwick*dir. (Stimming, 1899, Ewert, 1932-33, Herzman, 1999, Zupitza, 1966). İngiltere'deki aristokratların beklentilerine göre Latince, Fransızca ve Anglo-Norman dillerinde yazılan romans, on üçüncü yüzyılda İngiliz millî kimliğinin alevlenmesiyle ozanlar tarafından İngiltere sokaklarında ve meydanlarında İngilizce olarak halka aktarılmaya başlanmıştır. On üçüncü yüzyıla kadar İngiltere'de İngiliz kimliğinden bahsetmek, algılandığından çok daha karmaşıktır. İngiliz kimliği, yeni kültürel değerlerin ortaya çıkmasıyla kendini şekillendirmiş ve bu farkındalık İngilizce konuşan halkın millî kimlik bilincini ortaya çıkarmıştır.

On ikinci yüzyıl sonlarında Anglo-Norman dilinde yazılan *Lai d'Haveloc*'un çevirisi ve adaptasyonu olan ve Orta Çağ İngilizcesi ile kaleme alınan *Havelok the Dane* (bundan sonra *Havelok* olarak kullanılacaktır) Oxford, Bodleian Kütüphanesi, Laud Misc. 108 ve Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi Add. 4407 adlı iki el yazmasında muhafaza edilmektedir ve bu romans ile ilgili olarak birçok araştırma yapılmıştır. (4) Thorlac Turville Petre, *Havelok*'un tarihî olaylara ışık tuttuğundan ve tarihî bir metin olarak algılanması

gerektiğinden bahsetmiştir (1996, 7). Ufuk Ege romans olarak kabul edilen *Havelok*'un diğer Orta Çağ metinlerindeki edebî türlerle benzerlikleri ve farklılıkları üzerinde durmuştur (2000, 191). Kimberly Bell Laud Misc. 108 numaralı el yazmasındaki metinleri ve *Havelok*'u hagiografik romans olarak tanımlamıştır (2008, 27). (5) Dominic Battles İngiltere'de politik sistemdeki yozlaşma ilgili olarak *Havelok*'u model gösterirken, Aaron Hostetter, *Havelok*'taki sosyal düzen karmaşası üzerinde durmuştur (2010, 187; 2011, 53). Jessica Lockhart, *Havelok*'ta spor türlerini incelerken Burçin Erol Orta Çağ'da yemek kültürüne değinmiş ve Daniel Murtaugh kıtlık ve yemek ile ilgili olarak *Havelok*'tan örnekler vermiştir (2015, 251; 2018, 283; 2016, 478).

Orta Çağ uzmanları *Havelok*'u edebî özelliklerinden el yazması geleneklerine, İngiltere'deki politik yapıdan dinî söylemlere kadar birçok açıdan incelemiştir; ancak *Havelok*'ta İngiliz kimliğini göz ardı etmiştir. Bu çalışmanın amacı, Auchinleck el yazmasında bulunan romanslardan yüz yıl öncesinde yani on üçüncü yüzyıl İngiltere'sinde anonim olarak ve Orta Çağ İngilizcesi ile yazılan *Havelok*'ta millî kimliğin ne olduğunu, millî değerlerin nasıl şekillendiğini, toplumun değer yargılarının nasıl değiştiğini ve kahramanın değerlere nasıl sahip çıkıp bu değerleri pekiştirdiğini irdelemektir.

Orta Çağ İngiltere'sinde Diller ve Millî Kimlik

Norman İstilasından hemen sonra İngiltere'de istila edenlerle edilenler arasında ortak bir dilin ve kültürün olmaması nedeniyle İngiliz millî kimliğini tanımlayabilmek oldukça güçtür. Orta Çağ İngiltere'sinde yazı dilinde üç dilin kullanımı daha yaygındır: istila öncesinden beri kullanılan ve kilisenin dili olan Latince, hukuk dili olan ve aristokratlar

tarafından konuşulan Fransızca ve istila sonrasında aristokratların edebî metinler için tercih etmiş olduğu Anglo-Norman. (6) Ancak yazı dilleri dışında Bede'in *Historia Ecclesia*'sında da değindiği gibi İngiltere'de farklı diller de konuşulmaktadır. (7) Geoffrey of Monmouth'un 1136 yılında Latince olarak kaleme aldığı *Historia Regum Britanniae* adlı eserinde ve Wace'ın Monmouth'tan esinlenerek 1155 yılında Anglo-Norman dilinde kaleme aldığı *Brut* adlı eserinde Britanya (*matière de Bretagne*) hakkında bilgiler verilmiştir. (8) Benzer bir şekilde Gaimar, 1145 yılında Fransızca olarak kaleme aldığı *Estoire des Engleis* adlı eserinde Truva'dan Norman İngiltere'sine atıfta bulunurken Lažamon 1250'li yıllarda yazdığı *Brut* ve Wace'ın yazdığı *Roman de Brut* adlı eserinde Britanya'nın tarihsel gelişimini anlatmaktadır (2009: 6522-26, 1989: 14-28, 2002: 8816-13300). Jean Bodel ise on üçüncü yüzyılda *matière de Bretagne* terimini daha da genişleterek *La Chanson de Saisnes (Saxonların Şarkısı)* adlı Fransızca olarak kaleme aldığı *chanson de geste* ile Fransa, Roma ve Britanya'yı ilgilendiren üç konu üzerinde durur: (9)

Anlayabilen herkes için sadece üç konu vardır:

Bunlar Fransa, Britanya ve ihtişamlı Roma hakkındadır

Ve bu üç konunun her biri içerik olarak birbirinden farklıdır.

Britanya hakkındaki hikâyeler hayaldir ama ilgi çekicidir,

Roma ile ilgili olanlar bilgi verici ve öğreticidir,

Fransa ile ilgili olanlar her gün daha gerçekçi görünüyor gibidir. (10)

Matière de France ile ima edilen Fransız kralı olan Charlemagne ve şövalyeleridir; "Rome la Grant" ile ima edilen Büyük İskender'in savaşları ve klasik

edebiyat diye adlandırılan Latin kültürüdür; *matière de Bretagne* ile ise ima edilen Arthur ve şövalyeleridir. Bodel, özellikle *La Chanson de Saisnes*'de Kral Arthur ve şövalyeleri hakkında detaylı bilgi verir. Burada ilginç olan Fransızlar'ın ya da Anglo-Normanlar'ın Britanyalı Arthur'a ilgisinin Orta Çağ İngilizcesi ile değil de kendi dilleri olan Fransızca ya da Anglo-Norman dilinde yazılmış olmasıdır. Bu bağlamda, Arthur hakkında yazdığı romanslarıyla ünlü olan Chretien de Troyes'nın *Cligés* adlı eserinin girişinde Jean Bodel'e atıfta bulunur gibidir:

Bu, kitaplarımızın bize ne öğrettiği ile ilgilidir
Yunanistan şövalyelik ve bilgelikte ilktir.
Ardından şövalyelik Roma'da ilerlemiştir
Öğrenimin en yüksek mertebesindedir
Şu anda ise (şövalyelik ve bilgelik) Fransa'ya gelmiştir.
Tanrı (şövalyelik ve bilgeliğin) Fransa'da sürmesini daim etsin
Ve burada devam etmesi o kadar hoş ki
Fransa'ya getirdiği saygınlık hiç bir zaman burayı terk etmesin. (11)

Chrétien de Troyes burada Bodel'den esinlenmişesine *matière de Rome* ve *matière de France*'in önemini, Yunanistan'a ve Roma'ya değinerek Fransız kültür ve edebiyatının üstünlüğünü vurgular. Troyes bu alıntıda açıkça değinmesede *Chanson de Saisnes*'de olduğu gibi *Cligés*'in içeriğinde Kral Arthur'un hayali ve ilgi çekiciliği üzerinde durur. Bu bağlamda, Monmouth, Gaimar Wace ya da Jean Bodel'in eserinde olduğu gibi Chretien de Troyes da İngiltere'de yaşayan Fransız aristokratlarının beklentilerine karşılık veriyor gibidir ve İngiliz kültüründen ve dilinden eser yoktur.

Orta Çağ'da İngilizce, *Havelok the Dane* ve Millî Kimlik

D. H. Green, Thorlac Turville-Petre, Rosalind Field ve Robert Rouse gibi günümüz Orta Çağ uzmanları Britanya'daki Arthur'un ve şövalyelerinin yukarıda adı geçen eserlerde ve özellikle de *La Chanson de Saisnes* başlıklı metinde Britanya teriminin sadece Fransız ve Anglo-Norman aristokratlarını eğlendirmek için ortaya çıktığını ("vain et plaisant", 1989, 7), bu durumun İngiltere'yi ya da İngiliz kimliğini vurgulamadığını ve Bodel'in konularının eksik kaldığını belirtmişlerdir (2004: 138, 1996, 1991: 163-73, 2005: 53). Hatta yukarıda adı geçen Orta Çağ uzmanları *matière de Engelonde* teriminin *matière de Bretagne* yerine kullanılmasının daha uygun olacağını vurgulayarak İngiltere'de yaşayan Kelt, Germen, Fransız ya da Anglo-Normanların kullandığı dillerden ve kendi millî değerlerinden farklı bir değer olduğunu gözler önüne sermişlerdir. Rosalind Field'e göre Orta Çağ İngiltere'sinde yazılan romanslar popüler tarihi gözler önüne sermektedir (1991: 164). Turville-Petre ise kodikolojik ve paleografik açıdan incelendiğinde on dördüncü yüzyılda yazıldığı düşünülen Auchinleck el yazmasındaki İngilizce romansların tarihsel olarak günümüze ışık tuttuğunu ifade etmektedir (1996: 111). Robert Rouse ise Anglo-Saxon İngiltere'sinin İngiliz millî kimliğinin gelişiminde önemli rolü olduğunu vurgulamaktadır (2005: 53). Wendy Skase'e göre Norman istilası öncesinde İngiltere'de kullanılan dil Anglo-Saxon (Eski İngilizce) iken, istila sonrasında Orta Çağ Fransızcası (Old French) ve Normanlar'ın Fransızcadan uyarladıkları Anglo-Norman dili kullanılmıştır ve on üçüncü yüzyıla kadar dil olarak İngilizce ve İngiliz millî değerleri önem arz etmemiştir (2009: 17). Mina Urgan'a göre ise "istila edenlerle istilaya

uğrayanların tam anlamıyla kaynaşmaları sayesinde artık ortada Kelt, Germen ve Norman ayrımı kalmayıp, yeni bir ulus olarak İngiliz ulusu ortaya çıkmıştır” (2007: 45). Benzer şekilde, Nazan Tutaş’ın da ifade ettiği üzere “Orta Çağ’a gelindiğinde en az beş değişik dilin karışımından oluşan İngilizce, *Orta İngilizce* adı ile Britanya’nın resmî dili olmuştur ve İngilizcenin, farklı sınıflardan insanların iletişimi için giderek daha anlaşılır bir ortak dile dönüştüğü görülmüştür” (2014: 290).

Gerçek ve hayali iç içe anlatan Monmouth, Gaimar, Wace, Lazamon’un metinlerinde olduğu gibi, *Havelok*’ta da millî değerler şekillenirken gerçek ile hayali birbirinden ayırt edilebilir mümkündür. Romansın on üçüncü yüzyılın başlarında Grimsby dolaylarındaki Seal kasabasında ortaya çıktığı rivayet edilmektedir. İngiltere’deki Seal kasabası sembolik olarak bağımsızlığı temsil etmektedir. *Havelok*’ta asıl vurgulanmak istenen İngiltere’de Havelok, Goldbrow ve Grim’in başından geçen olaylar zinciri ile İngiliz kimliğinin tanımlanmaya çalışılmasıdır. *Havelok* coğrafi olarak Danimarka’nın kuzeydoğusu ve İngiltere’nin doğusunda yaşayan insanların sosyo-kültürel, ekonomik, dinsel ve politik etkileşimlerini ele alır. Bölgesel ve yerel coğrafyanın İngiliz millî kimliği oluşmasında, şekillenmesinde ve yazılmasında önemi büyüktür. Helen Cooper’ın ifade ettiği gibi “Aslında romansların gerçekleri anlatması beklenemez; ancak romanslarda bahsedilen kralların soylarının devam edip etmeyeceği kaygısı, kahramanlık ideallerinin şekillenmesi o dönemki politik olaylarla iç içe olan İngiltere coğrafyası ile özdeşleştirildiği için romanslar gerçeği göstermektedir” (2008, 14). Benzer şekilde, *Texts and Territories* ve *Antakya’nın Şarkısında Türkler* adlı çalışmalarda da değinildiği gibi “Edebî metin

kendi coğrafyası içerisindeki tarihin geriye dönük aktarım biçimidir” (Taflı Düzgün, 2018, 1, Taflı Düzgün 2019, 37). Bu bağlamda *Havelok* kendi coğrafyasındaki millî değerleri gözler önüne sermektedir. Romanstaki anlatıma göre karakterlerden biri olan Grim’in aynı zamanda yaşadığı kasabanın kurucusu olduğu rivayet edilmektedir ve romansta bu kasaba Grimsby olarak adlandırılmıştır: “Bu kasaba adını Grim’den aldı / Herkese Grimesbi diye tanıtıldı” (Herzman 1999: 745-46). (12) Maldwyn Mills, Grim’in Havelok’u öldürmemek için Danimarka’dan İngiltere’ye getirmesinin iyi olduğunu, ancak adının kasaba ile özdeşleştirilmesinde Grim’in bunu hak etmediğini ifade eder (1967: 219). *Havelok*’ta Grimsby dışında, İngiltere toprakları içerisinde bulunan Lincoln, Lindsey, Winchester, Dover, Humber ve Londra şehirlerinin de adı geçmektedir. *Havelok*’ta kullanılan İngiliz şehirleri, millî değerleri vurgulamaktadır.

Elizabeth Tyler, Anglo-Norman ve Anglo-Danimarka (Anglo-Danish) istilaları sayesinde sosyal ve politik tarihin yeniden şekillenmesi sırasında son dönem yapılan çalışmalarda milliyetçiliğin göz ardı edildiğini vurgulayarak on birinci yüzyıl Anglo-Saxon İngiltere’sinde milliyetçilik zihniyetinin şekillenmesinde değişikliklerin yaşandığına değinmiştir (2017: 5). Ege’nin de ifade ettiği gibi, *Havelok*’un, Amazonların hükmü zamanında Danimarka ve İngiltere arasındaki etkileşimlerinde hem İngiltere hem de Danimarka kralı olan Cnut ile bağlantısının olması söz konusudur (2000: 192). Ayrıca, Tyler’a göre, on birinci yüzyılın başında kral Æthelred’in Anglo-Normanlı Emma ile evlenmesi, 1016 yılında Cnut’un İngiltere’yi istila ederek Emma ile evlenmesi, İngiliz kraliyetinin restorasyon dönemi sırasında Fransız kökenli İtirafçı Edward’ın (Edward the Confes-

sor) kral olması ve Anglo-Danimarkalı olan Edith ile evlenmesi, Edith'in erkek kardeşi Harold Godwineson'un kısa süren krallığı, Norman istilası sonrasında 1100 yılında I. Henry'nin Edith/Matilda ile evlenmesi gibi durumlar İngiltere ile Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkileri sağlamlaştırmıştır (2017: 5). “Havelok and the History of the Nation” adlı makalesinde Turville-Petre millî kimlik duygularının ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde on dördüncü yüzyılın sonlarında ve on beşinci yüzyılın başlarında İngiliz yazarların “İngilizler kimdir, nereden gelmişlerdir” ve “İngiliz milliyetçiliğinin temeli nedir” gibi sorulara cevap bulmakta genel kaygılarının olduğunu ifade etmiştir (1994: 121). Tarihsel açıdan gerçekliği kanıtlanırsa da *Havelok*, on üçüncü yüzyıl İngiltere'sindeki halkın mevcut krala olan güven sorununu, iyilerin ödüllendirilip kötülerin cezalandırıldığını, düzene sokulmuş bir toplumda doğruların yanlışların mitolojisini yansıtmaktadır.

Hem karakteri hem de davranışlarıyla adaleti temsil eden ve daha sonra prens olduğu anlaşılacak olan Havelok önceleri fark edilmese de Lincoln'de düzenlenen turnuvayı kazanmasıyla ünlenir ve Goldbrow adındaki prensesle evlendirilir. Goldbrow ise zorla evlendirilmektedir. Zorla evlendirilmek kuşkusuz hoş bir şey değildir ancak romans evlilik temasının *courtois* edebiyatı geleneğinin belirsizliklerinden ziyade sıradan İngiliz halkının evlilikteki uyumlu ilişkilerin ve karşılıklı güvenin önemini vurgulamaktadır. (13) “Location and the Making of identity in the Romance of Horn” başlıklı makalede değinildiği gibi *Havelok*'ta mahrum bırakılan mirasçıların olgunluğa erişmesi, şövalyelik değerlerini kazanması ve evleneceği ya da evlendiği eşini hak ettiğini ispat etmesi ve başından geçen *aventure*'e karşı pes etmeden çalışması ve cesaretini

ytirmemesi önemlidir (Taflı Düzgün 2016: 83). Bu nedenle gücünü halka hitap etmekten alan ozan, *Havelok*'ta halkın dikkatini çekecek ve herkesçe anlaşılabilir olacak gayri resmî bir dil kullanır:

Beni dikkatlice dinleyin, dostlarım,
Hanımlar, kızlar, ahbaplar,
İçinizden her kim burada
bekler ve kalırsa
Hepinize anlatacak bir
romansım var.

Bu romans Havelok hakkında
yazıldı:

Daha çocukken, (Havelok) yarı
çıplak dolaşırdı (1-6). (14)

Bu alıntıda “herkneht” kelimesi, Orta Çağ İngilizcesinde “herkenen” fiilinden türemiş olup emir kipinde “dikkatlice dinleyin, kulak kesilin” anlamlarında kullanılmaktadır. (15) Buradaki amaç, halktan biri olan ozanın İngiliz halkına sesini duyurmak istemesidir. “Imaked” kelimesi ise “imaken” fiilinden türemiş olup “yapmak”, “oluşturmak” ya da “yazmak” anlamlarına gelmektedir. (16) Adı geçen kelime sözlü kültür ile ozanın dilinde dolaşan bu ezberin yazılı dile aktarıldığını vurgulamaktadır. Gaimar, Lazamon, Geoffrey of Monmouth ya da Wace'ın eserleri ve birçok romansta olduğu gibi, Anglo-Norman *Boeve de Haumtone* ve Orta Çağ İngilizcesi ile kaleme alınan *Bevis of Hampton* aktarıırken aristokratların saraylarında ya da malikânelerinde *reis* ya da *barons* şeklinde dinleyicilerine hitap etmiştir.

Orta Çağ İngilizcesi ile kaleme alınan *Havelok* on ikinci yüzyıl sonlarında Anglo-Norman dilinde yazılan *Lai d'Haveloc*'un çevirisi olduğu kadar o dönemki güncel olaylardan esinlenerek yeniden şekillendirilmiş hâlidir. *Havelok*'ta İngiliz millî kimlik, millî değerler ve halkın dili olarak İngilizce ön plana-

çıkışken, Anglo-Norman *Lai d'Haveloc* asil sınıfa hitap etmektedir:

Birileri memnuniyetle dinlemeli
ve yeniden anlatmalı ve hatırlamalı
eski kuşakların asil işleri,
Onurlu olmayı geliştirmek için
cesaret ve erdemleri,
örnek alınmalı ve bu değerler
hatırlanmalı (Bell: 1925). (17)

Bu alıntıda halkın bildiği İngilizce-
den ziyade asil sınıfın kullandığı Anglo-
Norman dili tercih edilmiştir. Bu tercih
nedeni asillerin İngiltere'deki halktan
kendini soyutlamış olmasının ve üstün
görmesinin kanıtı olarak kabul edilebilir.
Bu romansta asil, onurlu ve erdemli olma
değerleri ön plana çıkarılmış ve bu değer-
ler asil olma ile ilişkilendirilmiştir. An-
cak, bu durum *Havelok*'ta oldukça farklı-
dır. *Havelok*'ta, ozan "hepinize anlatacak
bir romansım var" diyerek İngiliz halkı
olan dinleyicilerine malikâneler yerine
meydan ya da sokaklarda ulaşabileceğini
ispat etmeye çalışır. Ozan daha ilk dize-
lerde "gode men" diye vurgulayarak
sıradan ev hizmetlileri, hizmetlilerin
eşleri ve kızlarını dinleyici olarak belirler.
Fransız ve Anglo-Norman aristokrasininin
malikânelerini çevreleyen romans gele-
neğine benzemeksizin, aristokrasiye ait
olmayan bir dil kullanılmıştır. Hatta ozan
bulunduğu ortamı daha da keyifli hâle
getirmek için aristokratlardan talep ede-
meyeceği bir cüretkârlıkla romansını
anlatmaya başlarken hitap edeceği İngiliz
halkından ağzını ıslatmak için içecek ister
ve sonunda da *pater naster* der: (18)

Romansımızın başında
Kalitelisinden bir kadeh bira
doldurun bana
Sözlerime başlamadan önce
içeceğim
Tanrı bizi cehennemden korusun
diye dua edeceğim (13-16). (19)

Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere
ozan kendi anlatımları ile dinleyicilerini
bir araya getirip anlatacağı olay ve karak-
terleriyle güçlü ses tonunu davranışa
dönüştürmektedir. Hatta dinleyiciden
talebi artırmak içinde "Fil me a cuppe of
ful god ale" diyerek dramatik gücünü
kullanmaktadır. Romansın başında İngil-
tere kralı olarak karşımıza çıkan Athel-
wood adalet, düzen ve kanunu temsil
eder: "Rieth he lovede of alle thinge"
(71). Orta Çağ İngilizcesi sözlüğünde
"rieth" kelimesi modern anlamda kullanı-
lan "right" kelimesine denktir ve "ahlaki
olarak doğru ve dürüst, adil ve erdemli"
anlamlarını taşımaktadır. (20) *Havelok*'ta
kral olarak karşımıza çıkan Athelwood, o
dönemki düzen ve adaletin temsilcisi olan
Henry de Bracton'a özeniyor gibidir
(Thorne: 1976). Athelwood, krallığın
verdiği kutsal gücü kullanarak duldan
(widuen, 79) yetime (faderles, 75) haksız-
lık edenlerin her zaman hak ettikleri ceza-
ları almasından yanadır. Athelwood,
halkının refahını sağlamak için herkesin
hakkını güvenlik altına alır, hırsızları
cezalandırır, ticarete güveni ve ülkede
huzuru sağlar:

Bundan böyle İngiltere'ye
huzur geldi
Kral bu nedenle gereğinden
fazla övgüyü hak ederdi
İngiltere artık huzurun yeriydi
Cennetin İsa'sı onunla birlikteydi
O, İngiltere'nin çiçeğiymi
(59-65). (21)

Sadece bu alıntıda adı üç defa geçen
İngiltere, romans içerisinde otuz üç defa
kullanılmıştır. Bu alıntıda "hayse" ve
"grith" "bir milletin ya da toplumun hu-
zurunun Tanrı'nın rızası ile yerine gelme-
si, adalet, kanun ve düzenin yeniden
kurulması" anlamlarına gelmektedir. (22)
İngiltere vurgusunun yapılıyor olması da
adalet, düzen ve huzurun İngiltere'de
yeniden kuruluyor olduğuna işaret eder.

Atwelwood'un adil yaklaşımıyla sosyal düzen kurulmuş olur. Athelwood ölünce, onun üstün adaletinden mahrum kalan halk çok gözyaşı döker ve yas tutar. Athelwood, mirasını ve krallığını kızı Goldrow'a bırakır ancak Goldrow çok küçük olduğu için kraliyete vekillik eden Godrich tarafından büyütülür. Godrich, prensesi kendi statüsüne uygun olarak yetiştireceğine dair ironik şekilde yemin eder. Prensesi yaşı geldiğinde döneminin en yakışıklı, asil ve güçlü prensiyle evlendirecektir ancak bu süre içerisinde İngiltere'nin hâkimiyeti Godrich'in elinde kalacaktır. Godrich kendine verilen tüm hakları kötüye kullanır: "Tüm İngiltere ondan korkardı, (Godrich) Herkesi canavar gibi kışkırtırdı" (277-78). (23) Godrich, kanunları saptırır ve kendi adalet anlayışına göre ülkeyi yönetir: "Kendi iradesinde ve merhametinde, Çıkamazdı karşısına kimse" (270-71). (24) Kendi oğlunun tahta geçmesini isteyen Godrich, Goldbrow'u Dover kalesine hapseder, onu dostlarından ayırır ve kötü giydirir. Godrich'in üslubu ve kişiliği bir vekilin nezaket ve iyi niyetinden çok, onun cimri ve art niyetli olduğunu göstermektedir:

Ve sordu ki olmalı mı
Ülkenin kraliçesi ve hanımı (292-93)
Bir aptalı, hizmetçiyi
kabullenmeli mi
İngiltere onun tarafından
yönetilmeli mi? (298-99)
Gururla yetiştirildi
Güzel yemekler yedi,
asil giysiler giydi
Sayemde hepsine sahipti
Tüm bunlar gönlünü almak içindi
(302-05). (25)

Alıntıdan da anlaşıldığı üzere, Godrich son derece kibirlidir. Sahip olduğu konumu Havelok'a borçlu olduğu hâlde görevini kötüye kullanır, sorumluluklarını yerine getirmeyip ve Havelok'un kral olabileceği düşüncesini bile kabullenmeyip kendi üstünlüğünü vurgulamaya çalışır.

Godrich kötüdür ancak kendi oğlunun çıkarları adına her babanın sahip olabileceği sorumluluklara sahiptir ve oğluyla gurur duymaktadır: "İngiltere'nin kralı olmalı" (309). (26) Godrich Orta Çağ geleneğine uygun olarak yemin ettiği halde, İngiliz kraliyet kurallarını kendi çıkarlarına göre uyarlar ve Judas ile eş tutulur "Also a wicke traytur Judas" (319); şeytandan bile daha kötüdür "He was worse than Sathanas" (1100). Godrich'in ahlaki düzeni kötüye kullanması nedeniyle Goldbrow, kendisini kurtaracak, kötülükleri ortadan kaldıracak, yaşadıkları İngiltere'de adaleti ve düzeni sağlayacak kurtarıcısını bekler. Ozan, bu kurtarıcının mucizevi gelişi ile romansını tamamlar (331-37).

Danimarka'da benzer bir romans dilden dile dolaşmaktadır. Bebek prens olan Havelok'un hakları bakıcısı olan Godard tarafından haince kötüye kullanılır. Bu iki romansta da kötü karakterlerin adları benzerlik göstermektedir. Romans yaratıcısı eserini oluştururken simetrik yapıyı itinayla hazırlar, olaylar arasında akla yatkın bağlantılar kurar, üslubu ve şivesinde temanın geçerliliğini güçlendirerek olayları genişletir; ancak tüm bunları yaparken de sıradanlıktan kaçınır. Her iki durumda da öksüz ve yetimlerin hakları kötü emelleri olan yetişkinlerce kullanılır, sonunda da kötüler cezalarını çeker: Godrich kendi koğuşuna çekilirken Godard saldırıya uğrar.

Çocuklara karşı merhamet ve acıma duygusu, Godrich'in kendi evladını hak etmediği hâlde tahtın başına geçirmek istemesi gibi, Orta Çağ kraliyetinin ısrarla üzerinde durduğu bir konudur. Godrich ya da Godard'ın asil kan taşıyan bebeklere kötü muamelesinin anlatılması, söz gelimi "Onları iyi giydirmeyi, beslemeyi, hak ettikleri yataklarda bile uyumalarına

müsaade etmedi”, “Feblelike he gaf hem clothes, He ne yaf a note of hise othes, He hem clothede rith ne fedde, Ne hem ne dede richelike bebedde” (418-21) gibi anlatım şekli iyi insanlara ve onların eşlerine atıfta bulunmaktadır. İngiltere’nin geleceğini kurtaracak olan bu asil kanlı çocukların kendi kalelerinde hapsedilmeleri, açlıktan ve üşümekten acı içinde kıvrınmaları, ağlamaktan hıçkırıklara boğulmaları, Godard’ın duygusuz ve duyarsız tavırları, nedenini bildiği hâlde çocukları ağlamakla suçlaması, Havelok’un “Yemek bile yiyemiyoruz, keşke dünyaya hiç gelmeseydik” sözleri eseri gerçekçi göstermektedir. Godard, Havelok’un iki kız kardeşini onlarla oyun oynayacakmış gibi dışarı çıkarır, başarılarını vurdurur ve onları derin bir çukurun içine atar. İki kız kardeşin öldü haberleri duyulunca da romans içerisinde çok önemli rolleri kalmaz, geriye kalan sadece isimleridir: Swanbrow and Elfred. Romans yazarı Havelok’un bu ölümcül kadere şahitlik etmesini dramatik bir şekilde anlatır: sıradan iki kız kardeş değil ama Swanbrow ve Elfred’in ölümü.

Wace’ın *Brut* adlı eserinde ya da anonim olan *Boeve de Haumtone*’da olduğu gibi kahramanların ve ikincil karakterlerin kimliklerinin belirtilmesi romansın olay örgüsünü detaylandırır. Korkudan beti benzi atan kız kardeşler dizlerinin üstüne çöker ve yalvararak bir daha yaramazlık yapmayacaklarına dair yemin ederler, ancak Godard çocukları haince öldürür (512). Godard sonra Havelok’u salıvermeye karar verir ve kendisinin öldürmesinin yanlış olabileceğini düşündüğü için de onu saray hizmetlisi olan Grim’e para karşılığında öldürtmenin daha doğru olacağını düşünür. Ancak asıl işi balıkçılık olan Grim çocuğun boğularak ölmesine razı olmaz ve Havelok’un hayatını kurtarır. Mills’e göre Grim karakteri aslına bakılırsa ne bir halk

masasında ne de bir romansta kahraman rolünü üstlenmese de olay örgüsünün değişmesi açısından Havelok’un kaderini değiştirir (1967: 219). Tam boğulmak üzereyken Havelok’un omzundaki kraliyet mührünü gören Grim, çocuğun hayatını kurtarır. Bu prensin bir gün hem Danimarka hem de İngiltere kralı olacağını anlar. Grim krallığın veraset sisteminde bir sorun olduğunu fark eder, kendisinin yanlış bir iş yaptığının farkına varır, masum prensin hayatının kurtarılmasının ona verilecek en iyi ödül olduğunu düşünür. Grim ailesini ve Havelok’u alarak Danimarka’dan Goldbrow’un hapsedildiği İngiltere’ye götürür.

İngiltere’de balıkçılıkla uğraşan Grim, balıkçıların başı seçilir. Bu arada da on iki yaşına gelen Havelok şövalyelik değerlerine uygun olarak hareket etmesi gerektiğini düşündüğünden evden ayrılıp kendini ispat etme yolunu seçer. Havelok mütevazı ve cesur tavırlarıyla turnuvalara katılır, taş atmada ve güreşte başarısını kanıtlar. Lincoln’de toplanan mecliste Havelok’un başarısı konuşulur ve Godrich vekâleten bakmakla yükümlü olduğu Goldbrow’u Havelok ile evlendirmeye karar verir. Bu karar ile aslında prenses olan Goldbrow’un kraliyete ait olan statüsünü düşürerek sözde vermiş olduğu yemini gerçekleştirecektir. Godrich’in Goldbrow’u evlendireceği kişi mecazi ve ironik anlamda Lincoln’ün en iyisidir. Romansın sonunda altmış yıl süren kraliyet dönemleri içerisinde hem Havelok hem de Goldbrow İngiltere’de oldukça mutludur, huzurludur ve uyum içinde yaşamlarına on beş kız on beş de erkek çocuklarıyla devam ederler. Evliliklerindeki huzur ise İngiltere’deki kraliyet yönetiminde ve İngiliz halkının huzur ve refahının işaretidir.

Sonuç

Havelok’un romansı on üçüncü yüzyıl İngiltere’sindeki herkese özellikle de

halka hitap etmektedir. Havelok aç kalır, hamallık yapar, mutfakta aşçıya yardım eder, evlendikten sonra başarılı bir tüccar olur, şövalye olur, prens olur; toplumda en alt tabakadayken en üst tabakaya çıkar. Haskin'in de vurguladığı gibi Havelok önce ekmeği olduğu için şanslı sayar kendini, sonra peyniri olur, ardından da kaz ve balık yer ve kral olunca da bütün yemekler emrindedir (1973: 213). Romansın kullandığı dilin Orta Çağ İngilizcesi olması, Havelok'un birçok işte çalışıp her sınıfa uyum sağlaması ve sonrasında İngiltere'de kral olarak ödüllendirilmesi, romanstaki ozanın Fransız ya da Anglo-Norman aristokratlarına "lording", "reis" ya da "barons" olarak değil de sıradan İngiliz halkına "gode men" diye hitap etmesi; dinleyicilerine samimi bir hava yaratması; bölgesel ve yerel coğrafyayı kullanarak gerçek ve hayali iç içe anlatması ve kendi coğrafyası içerisinde politik ve kültürel değerlere değinmesi; romansta İngiltere'nin defalarca vurgulanması ve Lincoln, Lindsey, Winchester, Dover, Humber ve Londra gibi İngiliz kasaba isimlerinden bahsedilmesi millî kimliğin ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde son derece önemlidir.

Birçok günümüz Orta Çağ uzmanının görüşüne göre on dördüncü yüzyılda yazıldığı rivayet edilen Auchinleck el yazmasındaki romanslarda ilk defa İngiliz millî değerlerinin ortaya çıktığı vurgulanır. Oysa bu çalışmada gösterildiği üzere, on üçüncü yüzyılda yazılan *Havelok*, çok daha erken bir dönemde İngiliz millî kimliğinin ne olduğunu ve millî değerleri kahramanın vasıtasıyla gözler önüne sermiştir. (27)

NOTLAR

1. Romans kelimesinin kökeni Orta Çağ Fransızcasında kullanılan "romanz"tan gelmekte olup ilk anlamıyla "hikâyeleştirilen tarihi bilgi" olarak kullanılmıştır. "Romanz" için Anglo-Norman.net çevrimiçi sözlüğü için son girilen tarih 18 Haziran 2019'dur.

2. Romansın tanımlanabilmesinde katkıda bulunan bazı Orta Çağ uzman görüşleri şu şekildedir: Stephen Knight, romansı İngiliz Edebiyatının çirkin ördekleri olarak tanımlar (1986: 99). Corinne Saunders'e göre, romans zamansız anları tanımlarken Helen Cooper romansı genetik özellikleri aynı bir aile bireyi olarak görür (2004: 1, 2004:8). Finlayson'a göre ise romans kahramanın maceralarının olaylar zinciri ile bağlanmış yeri ve zamanı belli olan edebî bir tür olarak tanımlar (1980:170). Romanslar genel olarak asil kan taşıyan bir başkarakteri anlatıyor olsa da bu duruma uymayan birçok romans da mevcuttur. Örneğin şövalye ve romansın kahramanı olabilmek için asil bir aileden gelmeden de şövalye olunabilmektedir, burada önemli olan şövalyelik ideallerini taşıyabilmek ve gerçekleştirebilmektir. Romanslarda geçen bu tür kahramanlara genellikle "fair unknown" bir başka deyişle "tanınmayan, asil olmayan ancak adaletten ayrılmayan" denmektedir.
3. Lazamon kelimesi günümüzde Layamon ya da Laghamon şeklinde de kullanılmaktadır. Orta Çağ metinlerinde Lazamon olarak geçtiği için bu çalışmada orijinal haliyle kullanılmıştır. (Drabble et al: 2007)
4. Oxford Bodleian Kütüphanesinde bulunan elyazmasındaki *Havelok*'un editörlüğü 1828, 1901, 1930, 1956, 1987 ve 1997 yıllarında yapılmıştır. Bu çalışmada güncel olması nedeniyle Herzman'ın versiyonu kullanılmıştır. Ayrıca çevrimiçi olarak bakınız: <https://d.lib.rochester.edu/teams/text/salisbury-four-romances-of-england-havelok-the-dane>. Cambridge Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan *Havelok* versiyonu on dördüncü yüzyıl sonlarında Norfolk'ta yazılmıştır ve Oxford versiyonu ile karşılaştırıldığında sadece 174-183; 341-64 ve 537-49 no'lu mısralar günümüze kadar ulaşabilmiştir. Cambridge Üniversitesi Kütüphanesinde bulunan ve deri üzerine yazılmış olan *Havelok* versiyonu ve yazar tarafından yapılan transkripsiyonu için bakınız Ek 1.
5. Yunanca olan *hagios graphia* (kutsal yazı) Hristiyanlığın yayılması sürecinde ve sonrasında aziz, azize ve şehitlerin hayatlarını ve bu kişilerin din uğruna verdikleri mücadeleleri olağanüstü şekilde anlatan yazıdır ve İslamiyet'teki menkıbeye benzemektedir.
6. Anglo-Norman dilinin İngiltere'de kabul görmesi ile ayrıca bakınız: M. Clanchy, 1999, 26-35. *From Memory to Written Record in England, 1066-1307*.
7. Haec in praesenti iuxta numerum librorum quibus lex diuina scripta est, quinque gentium linguis unam eandemque summae ueritatis et uerae sublimitatis scientiam scrutatur et confite-

- tur, Anglorum uidelicet Bretonum Scottorum Pictorum et Latinorum, quae meditatione scripturarum ceteris omnibus est facta communis (Colgrave ve Mynors,1969, 16–17).
8. Genel olarak Orta Çağ İngiliz edebiyatı beşinci ve on beşinci yüzyıllar arasındadır şeklinde bir görüş vardır. Bu nedenle, Orta Çağ İngiliz Edebiyatı dört farklı dönemde incelenmektedir. İlk dönem beşinci ve dokuzuncu yüzyıllar arasındaki Anglo-Saxon ve Old Norse İngiltere’si; ikinci dönem onuncu ve on üçüncü yüzyıllar arası Fransız ve Anglo-Norman İngiltere’si; üçüncü dönem on üçüncü ve on dördüncü yüzyıllar arası Anglo-Saxon (Old English) İngilizcesinin şekil değiştirip İngilizcenin yeniden şekillendiği dönem (Middle English) ve dördüncü dönemde on beşinci yüzyıl ve Orta Çağ sonrası (post-medieval) olarak adlandırılabilir.
 9. *Matière* terimi Orta Çağ Fransızcası ve Anglo-Norman sözlüklerinde “husus”, “madde”, “malzeme” ya da “konu” anlamlarında kullanılmıştır. Bu çalışmada *matière* terimi için “konu” kelimesi tercih edilmiştir. *Matière* için Anglo-Norman.net çevrimiçi sözlüğü son girilen tarih 18 Haziran 2019’dur.
 10. Bu çalışmada Orta Çağ Fransızcasından alınan alıntılarının tamamı yazar tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.
Ne son que iii matières à nul home antandant:
De France e de Bretaigne e de Rome la grant
Et de ces iii matières n’i a nule samblant.
Li conte de Bretagne sont si vain et plaisant
Cil de Rome sont sage et de san aprenant
Cil de France de voir chascun jor apparant
(Brasseur 1989: 6-11)
 11. Ce nos ont nostre livre apris
Qu’an Grece ot de chevalerie
Le premier los et de clergie.
Puis vint chevalerie a Rome
Et de la clergie la some
Qui or est an France venue.
Dex doint qu’ele i soit mainteneue
Et que li leus li abelisse
Tant que ja mes de France n’isse
L’enors qui s’i est arestee. (Luttrel: 1993: 30-39)
 12. Bu çalışmada Orta Çağ İngilizcesinden alınan alıntılarının tamamı yazar tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir. “The stede of Grim the name laute / So that Grimesbi it calleth alle”.
 13. *Courtois* kelimesi cour’dan türemiş bir sıfattır ve saray anlamına gelmektedir. Ancak burada saray olarak ifade edilmeye çalışılan İngiltere’deki saray değil derebeyi şatolarının seçkin çevresidir. *Courtois* kelimesinin anlamı için Anglo-Norman.net çevrimiçi sözlüğü son girilen tarih 18 Haziran 2019’dur.
 14. Herkneht to me, gode men
Wives, maydnes, and alle men
Of a tale that ich you wile telle,
Wo so it wile here and therto dwelle.
The tale is of Havelok imaked:
Whil he was litel, he yede ful naked.
 15. “Herkenen” kelimesi için quod.lib.umich.edu çevrimiçi sözlüğü kullanılmıştır ve son girilen tarih 18 Haziran 2019’dur.
 16. “Imaken” kelimesi için quod.lib.umich.edu çevrimiçi sözlüğü kullanılmıştır ve son girilen tarih 18 Haziran 2019’dur.
 17. Bu çalışmada Anglo-Norman dilindeki alıntılarının tamamı yazar tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.
Volunters devreit rum oir
E recunter e retenir
Les nobles fez as anciens
E les pruesses e les bens,
Essamples prendre e remembrer
Pur les francs homes amender.
(1-6)
 18. Latince olan *Pater noster* ya da *naster* genel olarak Hristiyanlar tarafından bilinen *Lord’s Prayer* adlı duanın başlangıcıdır ve “Kutsal Baba” olarak Türkçe’ye çevrilebilir (Livingstone, 2003)
 19. At the biginnig of ure tale,
Fil me a cuppe of ful god ale;
And wile drinken her I spelle,
That Crist us shilde alle fro hele.
 20. “Richt” kelimesi için quod.lib.umich.edu çevrimiçi sözlüğü kullanılmıştır ve son girilen tarih 18 Haziran 2019’dur.
 21. Thanne was Engelond at hayse.
Michel was swich a king to preyse
That held so Englund in grith
Krist of hevene was him with
He was Englonde blome.
 22. “Hayse” kelimesi “Grith” kelimesi ile aynı anlama gelmektedir. “Girth, griþþe, grid, grit, gright, griht, griethe, greth” şeklinde de kullanılmaktadır. Bu kelimeler için quod.lib.umich.edu çevrimiçi sözlüğü kullanılmıştır ve son girilen tarih 18 Haziran 2019’dur.
 23. “Al Englonde was of him adrad \ So his the beste fro the gad”
 24. “At his wille, at hise merci \ That non durste ben him ageyn”
 25. And seyde, “Wether she sholde be
Quen and levedi over me?
Sholde ic yeve a fol, a therne,
Englonde, thou sho it yerne?
She is waxen al to prud,
For gode metes and noble shrud,
That hic have yoven hire to offte;
Hic have yemed hire to softe”.

26. He shal Engeland al have!
27. Bu çalışma 2018-2019 akademik yılı 2219 TÜBİTAK yurtdışı bursu kapsamında Cambridge Üniversitesi İngiliz Edebiyatı Bölümünde (Faculty of English) gerçekleştirilmiştir. TÜBİTAK'a, Cambridge Üniversitesi'ne ve bu araştırmanın son şeklini almasında değerli görüşlerini, öneri ve yorumlarını esirgemeyen *Millî Folklor* dergisi hakemlerine teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Ashe, Laura. *Fiction and History in England*, 1066-1200. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- Battles, D. "Reconquering England for the English in Havelok the Dane". *The Chaucer Review*. 2012, 187-205.
- Bell, Alexander (ed.). *Le Lai d'Haveloc and Gaimar's Raveloc Episode*. London: Longmans, Green & Co., 1925.
- Bell, Kimberly K. "Resituating romance: The dialectics of sanctity in MS Laud Misc. 108's Havelok the Dane and royal vitae". *Parergon*, 25(2008), 27-51.
- Brasseur, A. Jean Bodel's La Chanson des Saisnes. Geneva, 1989.
- Burgess, Glyn. *Two Medieval Outlaws: Eustace the Monk and Fouke Fitz Waryn*. Cambridge: D. S. Brewer, 1997.
- Colgrave Bertram and R. A. B. Mynors. *Bede's Ecclesiastical History of the English People*, Oxford, 1969.
- Cooper, Helen. "When Romance Comes True." Boundaries in Medieval Romance, edited by Neil Cartlidge (ed.), *Boydell and Brewer*, 2008, 13-28.
- Cooper, Helen. *The English Romance in Time: Transforming Motifs from Geoffrey of Monmouth to the Death of Shakespeare*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Drabble, M., Stringer, J., & Hahn, D. Lazamon. *The Concise Oxford Companion to English Literature*, 2007.
- Ege, Ufuk, "The Fusion of Many Genres with Textual Parallels and Metaphorical Expressions in Havelok the Dane". *Dil ve Tarih Cografya Dergisi*. 40 (3-4), 2000, 191-201.
- Erol, Burçin. "Food Culture and Food Imagery in Chaucer's Canterbury Tales" in *The Routledge Companion to Literature and Food*. (Eds. BLorna Piatti-Farnell, Donna Lee Brien) *Oxon: Routledge*, 2018, 283-95.
- Ewert, Alfred. *Gui de Warewic: Roman du XIIIe Siècle*, II vols, *CFMA 74-75*. Paris: Champion, 1932-33.
- Field, Rosalind. "Romance as History and History as Romance". *Romance in Medieval England*. (Ed. Maldwyn Mills et al.) Cambridge: D. S. Brewer, 1991, 163-73.
- Finlayson, John. "Definitions of Middle English Romance". *The Chaucer Review*. 15,1,1980, 44-62.
- French, Walter Hoyt, and Charles Brockway Hale (eds.). *Middle English Metrical Romances*. New York: Prentice-Hall, 1930.
- Holthausen, Ferdinand (ed.) *Havelok Havelok the Dane*. London: Sampson Low Marton & Co., 1901.
- Madden, Sir Frederic (ed.). *Havelok the Dane*. Roxburghe Club. London: W. Nicol, Shakespeare Press, 1828.
- Sands, Donald B., (ed.) *Middle English Verse Romances*. New York: Holt, Rinehart, and Winston, 1966.
- Skeat, W. (ed.) *The Lay of Havelok the Dane*. Second ed. Revised by Kenneth Sisam. Oxford: Clarendon Press, 1956.
- Smithers, G. V., (ed.) *Havelok*. Oxford: Clarendon Press, 1987.
- Green D. H. *The Beginnings of Medieval Romance: Fact and Fiction*, 1150-1220. Cambridge, 2004.
- Haskin, D. "Food, Clothing and Kingship in Havelok the Dane". *American Benedictine Review*. 24, 1973, 204-13.
- Heng, Geraldine. *Empire of Magic: Medieval Romance and the Politics of Cultural Fantasy*. Columbia Press: New York, 2003.
- Herzman, Ronald B, Graham Drake ve Eve Salisbury. *Four Romances of England: King Horn, Havelok the Dane, Bevis of Hampton, Athelston*. Kalamazoo: Medieval Institute Publications, 1997.
- Hostetter, Aaron. "Food, Sovereignty, and Social Order in Havelok the Dane". *Journal of English and German Philology* 110.1 (2011): 53-77. <http://www.anglo-norman.net>
<https://d.lib.rochester.edu/teams/text/salisbury-four-romances-of-england-havelok-the-dane>
- Knight Stephen, "The Social Function of the Middle English Romances". *Medieval Literature: Criticism, Ideology & History*. (Ed. David Aers). Brighton, 1986, 99-122.
- Lavezzo, Kathy. *Angels on the Edge of the World: Geography, Literature, and English Community, 1000-1534*. Ithaca: Cornell University Press, 2006.
- Le Saux, Françoise. *Layamon's Brut: The Poem and Its Sources*. Cambridge: D. Brewer, 1989.
- Livingstone, E. Pater noster. *The Concise Oxford Dictionary of the Christian Church*, 2013.
- Lockhart, J. "He Will Rock You: The Sports Wonders of Havelok the Dane". *The Chaucer Review*, 50 (2015), 251-283.
- Luttrell, Claude ve Steward Gregory. *Cligès*. Cambridge, 1993.

- Mills, M. "Havelok and the Brutal Fisherman." *Medium Ævum*. 36, 3, 1967, 219-30.
- Murtaugh, D. Havelok the Dane: Kingship, Hunger, and Purveyance. *Neophilologus*, 100 (2016), 477-488.
- Pearsall, Derek ve I.C. Cunningham. *The Auchinleck Manuscript: National Library of Scotland Advocates' MS 19.2.1* (facsimile). Scholar Press, London, 1977.
- Reeve D., Michael. Geoffrey of Monmouth's *Historia regum Britanniae* as the History of the Kings of Britain. *Woodbridge*, Boydell Press, 2007.
- Rouse, Robert Allen. *The Idea of Anglo-Saxon England in Middle English Romance*. Cambridge: D. S. Brewer, 2005.
- Saunders, Corinne. *A Companion to Romance: From Classical to Contemporary*. Oxford: Blackwell Publishing, 2004.
- Scase, Wendy. "Re-inventing the Vernacular: Middle English Language and Its Literature". *A Cambridge Companion to Medieval English Literature 1100-1500*. (Ed. Larry Scanlon). Cambridge: CUP, 2009, 11-24.
- Short, Ian. *Estoire des Engleis: History of the English*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Stimming, Albert. *Der Anglonormannische Boeve de Haumtone. Halle: Bibliotheca Normannica*, 1899.
- Taflı Düzgün, Hülya. "Location and the Making of Identity in the Romance of Horn". *Interactions*, 25.1-2, 2016, 83-91.
- Taflı Düzgün, Hülya. *Ortaçağ'da Anadolu'dan İngiltere'ye: Antakya'nın Şarkısında Türkler*. Ankara: Siyasal Kitapevi, 2019.
- Taflı Düzgün, Hülya. *Texts and Territories : Historicized Fiction and Fictionalised History in Medieval England and Beyond*. New Castle: Cambridge Scholars Publishing, 2018.
- Thorne, S.E. Bracton. *De Legibus et Consuetudinibus Anglae* (Bracton on the Laws and the Customs of England). Cambridge: Harvard University Press, 1976.
- Turville-Petre, Thorlac. "Havelok and the History of the Nation". *Readings in Medieval Romance*. (Ed. Carol M. Meale). Cambridge: D. S. Brewer, 1994, 121-34.
- Turville-Petre, Thorlac. *England the Nation: Language, Literature, and National Identity, 1290-1340*. Oxford: Clarendon, 1996.
- Tutaş, Nazan. "İngiliz Dilinde 'Aydınlanma': Eski İngilizce'den Günümüze Değişimi ve Gelişimi". *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 54.1, 2014, 287-306.
- Tyler, Elizabeth. *England in Europe: English Royal Women and Literary Patronage, c.1000 - c.1150*. Toronto: University of Toronto Press, 2017.
- Urgan, Mina. *İngiliz Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Yapı Kredi Yayınları, 2007.
- Weiss, Judith. *Wace's Roman de Brut: A History of the British*. Exeter: Exeter University Press, 2002.
- Zupitza, J. *The Romance of Guy of Warwick*. London: Oxford University Press, 1966.
- EK 1:** Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi Add. 4407 adlı el yazmasında *Havelok the Dane* ve Transkripsiyonu (ll. 341-64)

A riche king, strong and starc.
 His name, it was birkebein,
 He hauede mani knighth and swen;
 He was fayr man and wyth,
 And [of] is body pe beste knighth
 pat euere mith neuene to we[rre],
 Riden on stede, or handlen spere.
 pre childre he hauede b[y his w]if,
 pat he louede as is [lif]
 He hadde...[lost]
 Swipe fayre, and [fel it] so.
 pan he was....
 Iuel him toke....
 pat he was so wyth euel bunde,
 pat he ne mith liuen non stunde.
 pan he mith no longere liuen
 For siluir Pat he mithe giuen.
 pan he pat wiste, he dede senden
 After prestis fer and henden,
 After chanones, munkes bopen,
 Hym to wissen and to ropen,
 Hym to husselen and to shriue
 Quiles Pat he were oliue.
 Quan he was husseled & wel schriuen

